

לאן נעלם חאג' אמין?

נתנאל אלישיב

השבוע ביקרתי עם פלוגת המילואים שבה אני משרת במתחם החדש של מוזיאון 'יד-ושם', ביקור ראשון עבורי. היה מרשים. ניכר שמחשבה רבה הושקעה בכל פרט, וגם ההדרכה הייתה מקצועית וחודרת ללב. בסוף הסיור שאלתי את המדריכה האם היא זוכרת גם את המתחם הקודם של 'יד ושם'. זוכרת גם זוכרת. המשכתי לשאול האם היא זוכרת את התמונות של המופתי הירושלמי חאג' אמין אל-חוסייני בשעת הצדעה במועל יד עת השביע את תומכיו המוסלמים לשורות האס-אס ובעת שנפגש עם היטלר. זכרה. שאלתי אותה לאן נעלמו התמונות. לא ידעה. שאלתי אותה האם אני הראשון ששואל אותה שאלה זו, ואמרה שכן. מתברר שבלי שהציבור הרחב יבחין בכך, מישהו החליט שפועלו הפרו-נאצי של המנהיג הראשי של ערביי ארץ ישראל כבר לא רלבנטי לזכר השואה, ולכן התמונות הוקטנו ונתלו במקום כל כך שולי עד שהמדריכה הוותיקה אפילו לא מודעת לקיומן. אז מכיוון שכבר לא תשמעו על זה ב'יד ושם', אתן, כשירות לציבור לקראת יום הקדיש הכללי, תזכורת קצרה בדבר מעורבותו של אל-חוסייני בשואה.

אל-חוסייני מונה על ידי הבריטים למופתי של ירושלים בתקופת המנדט. הוא ניצל את מעמדו הרם כדי להסית את ההמון הערבי לפעולות טרור נגד יהודי ארץ ישראל. למעשה, אופי הנהגתו היה התקדים שקבע את אופי המאבק הערבי בישראל, והיווה גלגול מוקדם לסגנון ותוכן המנהיגות של קרוב משפחתו (לפי עדותו המאוד מפקפקת של האחרון), חתן פרס נובל לשלום ה"ה י. ערפאת. כבר בסמוך לעליית הנאצים לשלטון שיגר מברק לברלין, בו הציע את עזרתו בהפצת האידיאולוגיה הנאצית במזרח התיכון, בייחוד בפלסטינה. בשנת 1941 הגיע אל-חוסייני לגרמניה הנאצית, וזכה להיפגש עם הפיהרר, אדולף היטלר. נראה שהיטלר התרשם עמוקות מרמתו האינטלקטואלית והמוסרית של המופתי, שדמתה לזו שלו, ומיהר לחבר בינו לבין אדולף אייכמן, קבלן הביצוע ומנכ"ל העל של שואת יהודי אירופה. בזכות קשריו עם אייכמן זכה ככל הנראה חאג' אמין למה שרק מעטים אחרים זכו לו: ביקור אח"מים בתאי הגזים של אושוויץ, כפי שהעיד סגנו של אייכמן, דיטר ויסליצני (מובא בספרו של שכטמן, 'המופתי והפיהרר'):

"המופתי היה אחד מיוזמיה של ההשמדה השיטתית של יהודי אירופה, והיה שותף ויועץ של אייכמן והימלר בביצוע תכנית זו. הוא היה אחד מידידי הטובים ביותר של אייכמן, ובלי הרף האיץ בו להחיש את פעולות ההשמדה. כמו אזוני שמעתי אותו מספר שביקר בעילום בתאי הגזים של אושוויץ בחברת אייכמן."

לא אדם כחאג' אמין יסתפק בהצהרות ובעידוד בעלמא, אל-חוסייני הצטרף ליחידת אס אס בבלקו, וסייע להקים יחידה מקרב המוסלמים בבוסניה, שעסקה, בין השאר, בהשמדת יהודים. הוא היה שותף לתכנון "מבצע אטלס", במסגרתו תוכנן להרעיל את מעיינות ראש העין בארסן חמצני במטרה להשמיד את 160,000 יהודי תל-אביב. הוא אף הצליח למנוע, במספר מקרים שונים, הצלה של אלפי ילדים יהודים בתקופת השואה. למותר לציין שרובם ככולם עלו באש תוך זמן קצר. בסוף המלחמה הוברח מבית הסוהר, בו הוחזק כפושע מלחמה. בסופו של דבר אל-חוסייני נפטר בשיבה טובה בגיל 79. הדעת נותנת שהוא ממשיך מאז את פגישותיו עם ידידיו היטלר ואייכמן.

הנהלת 'יד ושם' חייבת לציבור תשובות על הסיבה להעלמת חלקו של המופתי בתכנית ההשמדה. אם שיקולים פוליטיים עמדו מאחורי ההחלטה התמוהה – סברה שיש לה תימוכין – על ההנהלה לפעול מיידית לתיקון המעוות. את השואה יש ללמד כפי שהייתה, ובכל עירוב של שיקולים זרים בהנחלת מורשתה יש משום חיזוק לטשטושה של השואה וללימודה באופן סלקטיבי. בינתיים, איני סבור שזה רעיון טוב להחרים מוסד חשוב כמו 'יד ושם'. כל דבר נידון לפי רובו, ואין לבטל את ערך המוזיאון החשוב הזה בגלל העלמתו של אל-חוסייני. אבל אני כן חושב שיהיה זה טוב אם בסוף כל הדרכה ב'יד ושם', ירים מישהו את ידו ושאל – לאן נעלם חאג' אמין?